

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

BULLETIN

JULY 2021

VOL. 2 ISSUE 7

ROMAN JOCH

PREČO NEPOLITIZOVAŤ RODINU

V Spojených štátoch som bol po prvýkrát na jeseň 1993. Mali sme prednášky o americkom ústavnom a politickom systéme, o ekonomike i biznise, o náboženstve, médiách i politickom aktivizme. Stretli sme sa s podnikateľmi, politikmi, akademikmi i s aktivistami.

Jedna z mladších prednášajúcich nám vtedy hovorila o tom, že je síce z politicky založenej rodiny (obaja jej dedkovia boli politici), ale že ona sama nikdy političkou byť nechcela. Politickou aktivistkou sa stala až pod vplyvom okolností – ako mamička malých detí cíti potrebu angažovať sa v prorodinných otázkach.

Vtedy som ju nechápal. Čo je na rodine politického? Rodina je predsa typicky nepolitická záležitosť, patrí do súkromnej sféry. Politika – to sú dane, verejné výdavky, obrana, zahraničná politika, správa verejného priestoru, ale nie rodina. Tá je súkromná, domáca, nepolitická.

Za komunizmu bol spolitizovaný celý priestor; aj školy, kam sme ako deti chodili, boli presýtené oficiálnou politickou ideológiou. Ale doma, v rodine, bol priestor od tejto politickej ideologizácie oslobodený. Takže rodina ako politikum? Nechápal som...

Ako dobre, ó, ako veľmi dobre teraz chápem tú pani. A želal by som si, aby to tak nebolo.

Aký je vlastne vzťah rodiny a politiky? Čo politiku na rodine zaujíma? Aký je – a aký by mal byť – záujem štátu na rodine?

Začnime kauzou Najvyššieho súdu USA, *Reynolds versus United States* z rokov 1878/89. V tejto kauze mal Najvyšší súd rozhodnúť, či je polygamia mormónov v Utahu ústavná. Pán Reynolds a jeho manželky tvrdili, že áno, pretože je to podľa ich náboženského presvedčenia a pretože Prvý dodatok ústavy garantuje vedľa slobody prejavu aj slobodu náboženskú. Najvyšší súd ich nárok na ústavnosť polygamie jednomyselne odmietol; povedal síce, že Prvý dodatok garantuje náboženskú slobodu zastávať akúkoľvek vieru a za svoje náboženské presvedčenie nesmie byť človek prenasledovaný, avšak negarantuje, aby jednotliviec smel v mene náboženskej slobody vykonávať akúkoľvek praktiku.

Sudcovia Najvyššieho súdu však v náleze zmienili aj jednu (politologickú) hypotézu. Zopakovali, že americká ústava predpokladá u každého štátu i federálnej Únie republikánsku formu vlády – dnešným jazykom liberálnu

demokraciu – a tvrdili, že s republikánskou formou vlády je zlučiteľná iba monogamia. Prečo?

Pretože polygamia prirodzene vedie k despotickej forme vlády.

V spoločnostiach založených na polygamii vznikajú široké, rozvetvené rodinné klany, na ktorých vrchole stojí patriarcha rodu. Deti jeho prvej manželky majú privilegovanejšie postavenie než deti druhej, tretej, štvrtej... či sedemnásť konkubíny. Takto široké rodiny v čele s patriarchom utvárajú systém kmeňov a kladú základ pre despotiu, pretože popierajú elementárnu rovnosť mužov a žien a aj rovnosť žien voči sebe navzájom.

Polygamia popiera rovnosť mužov a žien, pretože podľa nej jednému mužovi jedna žena nestačí; skutočný muž, aby bol mužom, potrebuje ženy dve, tri, štyri; a žena má v dôsledku toho polovičnú, tretinovú, štvrtinovú hodnotu voči mužovi.

Naopak, monogamia implikuje rovnosť mužov a žien. Jeden muž potrebuje jednu ženu a jedna žena jedného muža. Pre muža je dobrá jedna žena a pre jednu ženu jeden muž. A deti rodičov sú si rovné. Monogamia nevedie k rozsiahlym, širokým rodinám, ale k „nukleárnej“ rodine. Ako sú si rovní muž a žena, tak sú si rovní aj súrodenci. A to je veľmi vhodné pre republikánsku, demokratickú formu vlády, založenú na vzájomnej rovnosti občanov.

Toto je v dnešnej dobe konzervatívny, ale kedysi liberálny argument pre spoločenskú užitočnosť manželskej rodiny muža, ženy a detí: je školou slobody, je školou rovnosti, je školou autority a plní mnoho spoločensky potrebné funkcie, ktoré keby neplnila ona, neplnil by ich nikto, alebo by ich plnil štát, ktorý to ale nedokáže tak dobre.

- - -

Rodina je školou slobody: vzniká tak, že snúbenci, muž a žena, sa dobrovoľne vezmú, uzavrú sobáš. Tento slobodný súhlas, dobrovoľnosť manželstva, sú pre jeho platnosť v našej civilizácii zásadné, bez nich by manželstvo legitímne nevzniklo. Vynútený sobáš, či už sú k nemu dvojice donútené vydieraním, násilím či nátlakom, je neplatný; žiadne dohodnuté sobáše s bratrancami či sesternicami v zámorí v našej civilizácii v modernej dobe nepraktikujeme. Takže pri zrode rodiny v podobe manželstva je sloboda, slobodné rozhodnutie dvoch ľudí, muža a ženy.

Ďalším aktom slobody je rozrastanie sa rodiny. Rodičia sa môžu slobodne rozhodnúť, koľko detí chcú mať. Deti samotné aj ich počet sú dané slobodným rozhodnutím rodičov. Za svoju existenciu deti vďaka slobode rodičov.

A život v rodine deťom poskytuje mnohé slobody, aj keď nie všetky. Je to sloboda pod autoritou. Deti sa v rodine postupne učia, ako svoju slobodu využívať zodpovedne. A naučia sa tiež, že nie každé použitie slobody je zodpovedné. To je základ pre to, aby sa mohli stať slobodnými a zodpovednými občanmi svojej krajiny.

Rodina je aj školou rovnosti. Muž a žena, manžel a manželka sú si rovní. Nie sú identickí, a taktiež ich roly a úlohy v rodine nemusia byť rovnaké a identické. Ale sú si rovní vo svojom vzťahu, sú si rovní metafyzicky, sú si rovní pod a pred zákonom a sú si rovní v láske.

Deti túto rovnosť, ale nerovnosť u svojich rodičov vidia. Učia sa tak, že dospelí sú si rovní. To je veľmi dôležité pre demokratickú formu vlády – elementárna rovnosť všetkých občanov. A deti sú si rovné v tom, že spadajú pod autoritu svojich rodičov. Deti vedia, že dokiaľ sú deťmi, nie sú rovné svojim rodičom, ale sú si rovné ako deti. A opäť, nie sú rovnaké, identické. Preto napríklad staršie deti majú určité privilégiá, ktoré mladšie deti nemajú, ale na druhej strane majú staršie deti voči mladším aj určité povinnosti. A to je tiež dobré pre život v demokratickej spoločnosti, ktorá je zároveň slobodná: rovnosť neznamená rovnosť, ale rôznosť, rozmanitosť v slobode.

Konečne je rodina taktiež aj školou prirodzenej a legitímnej autority. Tá je pritom prirodzene spojená s určitou slobodou – čo je veľmi dôležité pre slobodnú spoločnosť. Mýlia sa tí libertíni i autoritári, ktorí tvrdia, že sloboda a autorita sú vzájomne nezlučiteľné. Áno, mylne chápaná sloboda a mylne chápaná autorita sú nezlučiteľné, ale skutočná autorita a skutočná sloboda nielen že sú zlučiteľné, ale vzájomne sa aj potrebujú. Sloboda chápe a uznáva legitímnu autoritu spoločnosti, a taktiež aj autoritu imperatívu, ktorý hovorí, že každý, kto chce slobodu pre seba, musí ju dopriať aj ostatným. A legitímna autorita štátu vie, že musí rešpektovať slobodu svojich občanov a že zaistenie ich slobody je jednou z hlavných funkcií štátnej autority. Rovnako tak aj zodpovední rodičia vedia, že ich autorita nad deťmi má čím ďalej tým viac, ako dospievajú, rešpektovať ich slobodu a súkromie.

- - -

Rodina nie je totožná s *polis*, ale život v rodine je prípravou na plnohodnotný život v *polis*. A to sme ešte nezmenili také funkcie rodiny, ako sú funkcie vzdelávacie, vyživovacie, ošetrovacie, kultúrne a sociálne, funkcie chápať a vysvetľovať život v celej jeho komplexnosti. To všetko rodina zaisťuje pre deti; keby to nerobila, nerobil by to nikto a deti by boli ochudobnené, deprivované, alebo by to robil štát, ktorý by sa tak stával všemocným.

A to je jadro konzervatívnej obhajoby rodiny: zlým snom, nočnou morou je spoločnosť, v ktorej sú všetci jednotlivci atomizovaní a zároveň úplne závislí na štáte. Naopak, potrebné je, aby ľudia boli na štáte závislí čo najmenej, a teda boli čo najviac závislí na sebe navzájom a na svojpomoci v silných, kompaktných rodinách. Silné rodiny umožňujú malý štát; slabé či rozvrátené rodiny sa dožadujú štátu rozsiahleho a všetko zahrnujúceho. Preto taktiež nie je ideálom rovnosť príjmov mužov a žien za každú cenu; ide o to, aby príjmy rodiny, teda oboch manželov dokopy, boli čo najvyššie. Takže z hľadiska rodiny z troch možností, že muž (manžel) i žena (manželka) majú za rovnakú časovú jednotku 100 Eur, alebo muž má 140 Eur a žena 110 Eur, alebo muž má 120 Eur a žena 130 Eur, sú možnosti druhá a tretia jednoznačne lepšie než možnosť prvá, aj keď v tej prvej príjmová rovnosť je, zatiaľ čo v tej druhej a tretej nie sú. Rovnosť predsa nie je nadovšetko; dôležitejšou hodnotou je väčšia samostatnosť rodiny – a teda jej menšia závislosť na štáte.

A potom je tu ďalší aspekt tejto problematiky. Kedysi som čítal článok, ktorý rekapituloval výskum, ktorého výsledky ma prekvapili. Výskum sa týkal Ameriky, krajiny s 330 miliónmi obyvateľov, ktorá je liberálnou demokraciou a zároveň multietnickou, multirasovou spoločnosťou. Ako spoločnosť je Amerika menej rovnostárska než Európa, rozdiely medzi bohatými a chudobnými sú tam väčšie než u nás. Je rôznorodou krajinou s veľkou diverzitou.

Tá výskumná štúdia si položila jednoduchú otázku: ktorý sociologický či demografický faktor u detí má najvyššiu koreláciu s nízkym výskytom sociálnych patológií v dospelosti (ako sú zločinnosť, závislosť na návykových látkach, slabé študijné výsledky, chronická nezamestnanosť, neschopnosť či neochota si udržať stabilné partnerské vzťahy a podobne)? Teda, ktorý faktor má najvyššiu koreláciu s tým, čomu hovoríme úspešný, produktívny život?

Je to rasa rodičov? Ich etnicita? Príslušnosť ku konkrétnemu náboženstvu? Bohatstvo rodičov?

Ani jedno z toho, tá najvyššia korelácia s úspešným, produktívnym, nepatologickým životom bola u úplných, intaktných rodín s matkou a (najlepšie biologickým) otcom; teda skutočnosť, že dieťa nevyrastalo v neúplnej, rozvrátenej rodine.

Takže nie rasa, bohatstvo rodičov, ale stabilita rodiny s otcom a matkou. Ak americké deti mali toto šťastie, potom do značnej miery vyhrali v lotérii života.

Americká spoločnosť je iná než naša, a čo platí pre ňu, nemusí nutne platiť aj pre nás. Ale ak to platí v tak rôznorodej spoločnosti, prečo by to nemalo platiť aj v tej našej, homogénnejšej? Ak by to tak skutočne bolo, malo by to potom zásadný vplyv na verejnú politiku.

Ľudstvo si už od nepamäti kladlo otázku, čo je spravodlivá *polis*, čo je najlepší režim, ktorý napomôže ľudskému šťastiu - *eudaimonia* -, ktoré je nielen podľa Aristotela cieľom *polis* a politiky. Odpovede, ktoré ľudstvo dalo, boli niekedy lepšie, niekedy horšie; a niektoré boli príšerné (totalitarizmus 20. storočia, teda nacizmus a komunizmus).

Ale čo keď politika dokáže ľudské šťastie ovplyvniť pozitívne len veľmi málo a nepriamo? (Záporne a negatívne to dokáže veľmi ľahko a priamo, ako vie každý, kto žije pod tyranom a v tyranii, alebo sa nachádzal v gulagu, koncentračnom tábore či čínskom lao-kai). Čo keď ľudské šťastie oveľa viac závisí od nepolitických či predpolitických predpokladov?

Napríklad od štruktúry rodiny, v ktorej dieťa vyrastá? Ak je tá americká štúdia relevantná aj pre našu spoločnosť, potom to najlepšie, čo môžete pre svoje dieťa urobiť, je zaistiť mu stabilné rodinné prostredie s matkou i otcom; neochudobniť ho ani o jeden z oboch vzorcov chovania sa a jednaní, ani o ženský, ani o mužský.

Samozrejme, v dôsledku rôznych životných udalostí existujú prípady neúplných rodín; len s matkou, len s otcom, s dvomi ženami či dvomi mužmi v partnerskom vzťahu. Ale to sú rodiny zo svojej podstaty neúplné a deti sú v nich ochudobnené o druhého rodiča opačného pohlavia. Považovať však za možné, či dokonca dané, že muži a ženy sú vzájomne zameniteľní a vymeniteľní, je hrubým podcenením, ba až popretím ľudskej prirodzenosti a faktu, že pohlavia mužské a ženské sú reálne kategórie, nie veci umelé či vymyslené, a už vôbec nie „spoločenské konštrukcie“.

Už zmienený Aristoteles sa domnieval, že sú tri prirodzené inštitúcie, dané priamo ľudskou prirodzenosťou: rodina, súkromné vlastníctvo a *polis* (štát). Manželstvo ako založenie rodiny je tak inštitút starší než akýkoľvek dnešný štát či režim. Preto snaha v niektorých krajinách ho predefinovať tak, aby zahŕňal aj „manželstvo“ osôb rovnakého pohlavia, je křčovitá. Manželstvo predsa nevzniká rozhodnutím štátu; je slobodným rozhodnutím muža a ženy a štát ho maximálne môže uznávať. Termín manželstvo má konkrétny význam a jeho „rozšírenie“ by bolo jeho rozriedením bez toho, že by sa na realite čokoľvek zmenilo.

Tá otázka je iná: prečo vlastne by štát mal uznávať nejaké manželstvo? Prečo by nemalo byť len súkromnou záležitosťou, ale aj verejným inštitútom? Tá odpoveď je jediná: deti, noví občania štátu a budúci nositelia politických práv. Deti – tie sú jediným dôvodom pre štátne, verejné manželstvo. Keby sa manželstvo týkalo len lásky a citov dospelých, mohlo by byť štátu ukradnuté. Ale ono sa netýka len (či primárne) lásky. Týka sa tiež výchovy detí. A deti, ako je známe, prirodzene vznikajú len vo zväzku muža a ženy. Práve zaistenie stability tohto zväzku bolo dôvodom, prečo štáty historicky uznávali manželstvo. Štáty však manželstvo nevytvárajú, manželstvo vzniká aj bez štátu (ako sme už uviedli, slobodným rozhodnutím muža a ženy); štáty ho len uznávali, pretože to bolo dobré pre deti.

U párov rovnakého pohlavia tiež môžu byť deti, ale u týchto párov je maximálne jeden člen páru biologickým rodičom. To nie je optimálne pre právo dieťaťa poznať svojich biologických rodičov a v niektorých prípadoch môže byť toto právo dieťaťa aj porušované. Preto je použitie termínu „manželstvo“ v niektorých krajinách pre páry rovnakého pohlavia nepatričné. Vzťah osôb rovnakého pohlavia môže plniť rôzne funkcie, ale manželstvom nie je. A ani nikdy nebude, bez ohľadu na momentálnu legislatívnu úpravu tej-ktorej krajiny.

Text je upravenou verziou článku, ktorý bude publikovaný v letnom čísle 115 českej Revue Prostor.

Autor je riaditeľ Inštitútu pre výskum práce a rodiny.

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
NEPREDAJNÉ